

Utveckling av klusterinitiativ i Norra Mellansverige
Kortversion av SLIM-rapport 18:2012

Kluster i Norra Mellansverige

SLIM Rapport 2013

Bakgrund

Runt om i Sverige och Europa genomförs en mängd olika satsningar för att skapa innovation och tillväxt. Under perioden 2007-2013 satsas i Sverige runt 25 miljarder kronor på regional tillväxt. Hälften av pengarna kommer från EU:s regional- och socialfond, och hälften från Sveriges regioner och kommuner. Med en så omfattande budget uppstår frågan om pengarna har använts på ett bra sätt? Och vet vi om satsningarna har gett önskvärda resultat?

I Norra Mellansverige, som är ett av åtta regionala stödområden definierade av EU, har regionala satsningar fokuserat på innovationsaktiviteter i kluster, i allt från processindustri som till exempel skogsbruk, papper och stål, till turism och ICT. Satsningarna har introducerat klusterorganisationer som ett verktyg för att bland annat stimulera tätare samarbeten mellan olika företag och utveckla kontakterna mellan företag, forskning och utbildning.

Dalarna, Värmland och Gävleborg satsade tidigt på att koordinera sitt klusterarbete genom det gemensamma projektet SLIM. Syftet har varit att stimulera innovationer och regional tillväxt. Tolv klusterorganisationer som tillsammans samlar ca 700 företag och 60 000 anställda har deltagit i projektet. Utvärdering av klusterprogrammen började i ett tidigt skede, denna rapport sammanfattar resultaten under åren 2005-2012.

DENNA RAPPORT OMFATTAR FÖLJANDE AKTIVA KLUSTER (2012)

KLUSTERORGANISATION	OMRÅDE	STARTADES
The Paper Province	Papper	1999
Compare	ICT	2000
Fiber Optic Valley	Fiberoptik	2001
Triple Steelix	Stål	2003
Future Position X	Geografisk positionering	2004
ITSdalarna	ITS	2004
High Voltage Valley	Högspänningsteknologi	2005
The Packaging Arena	Förpackningsindustri	2005
Stål & Verkstad	Ingenjör & maskin	2006
DalaBIT	Bygg	2007
Destination Dalarna	Turism	2007
FindIT	Industriell IT	2008

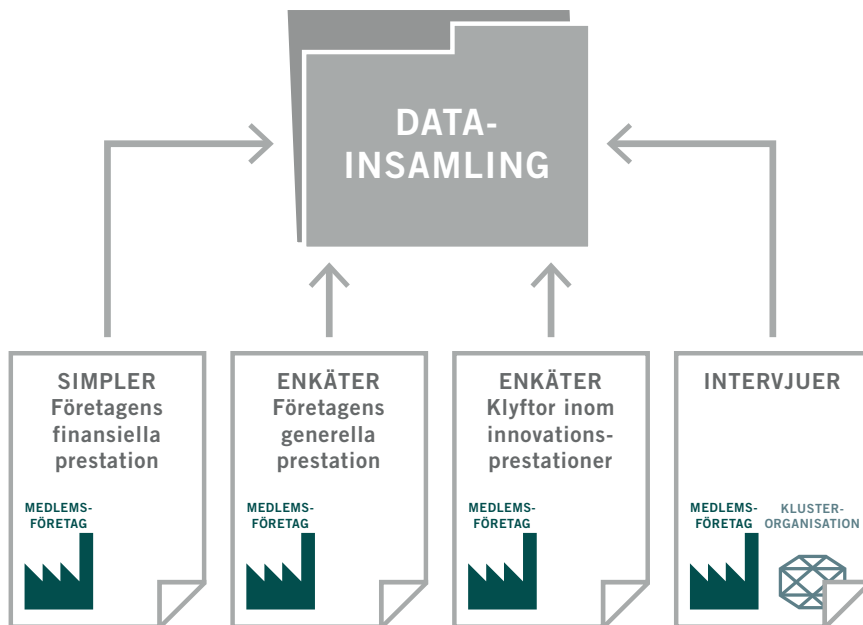
Utvärderingsmodell

Våra mätningar fokuserar på hur klusterorganisationernas medlemsföretag påverkas var och ett, men även effekterna inom klustret, till exempel nätverksbyggande.

Den modell för utvärdering som har utvecklats inom SLIM-projektet omfattar 16 mätbara variabler, allt från löner och värdeökning till försäljning och innovation. Modellen kombinerar tre olika utvärderingsmetoder, för att öka sannolikheten att kunna förklara oavsiktliga effekter, externa faktorer och mätbara effekter.

Insamlad data för dessa tre olika metoder är baserad på (1) officiell företagsredovisning, (2) enkäter med frågor till företagen om prestation och klusterdynamik samt (3) intervjuer med företagen och klusterledarna. Med andra ord har urvalet omfattat både klusterföretagen och klusterorganisationerna.

TRE UTVÄRDERINGSMETODER OCH TVÅ NIVÅER AV DATAINSAMLING

Resultat

Sammanfattningsvis visar resultat från utvärderingarna mellan åren 2005-2012 följande resultat:

- Arbete i kluster skapar avgörande resultat när det kommer till att minska innovationsgap inom klustren.
- Företagen upplever att de säljer mer och hittar kunder på nya marknader.
- Klustersamarbetena leder även till andra förbättringar. Bland annat ökad jämställdhet, mångfald, hållbarhet och att företagen har lättare att hitta kompetent arbetskraft.
- Företag i kluster är mer motståndskraftiga mot nedgångar i ekonomin jämfört med det regionala näringslivet generellt.
- Medlemsföretagens förväntningar på klustersamarbeten är högre än vad de i realiteten får ut av dem, vilket tyder på en utvecklingspotential.

De sju innovationsgapen

Den teoretiska möjlighet som klustersamarbetet ger motsvarar sällan verkligheten. Det står klart att klusterorganisationen kommer att stöta på olika hinder för interaktion. Hinder som skapar svårigheter för aktörer att kommunicera mellan varandra, dela information, initiera till samarbete och dela kunskap. Dessa hinder gör det svårare för företagen att vara innovativa och konkurrenskraftiga.

Inom klustren har fem gap som hindrar interaktion identifierats:

1. Gap i forskning/kunskap som förhindrar interaktion mellan företag och forskningsorganisationer.
2. Skillnader inom utbildning som förhindrar interaktion mellan företag och utbildningsaktörer.
3. Resursgap som förhindrar interaktion mellan företag och utbildningsaktörer.
4. Institutionella gap som förhindrar interaktion mellan företag och offentliga organ.
5. Skillnader mellan företag förhindrar interaktion mellan företag i klustret.

Även externa gap mellan klustren har också en påverkans effekt på klustrens utveckling och interaktion:

6. Gap mellan olika kluster hindrar interaktion med företag i andra kluster.
7. Avstånd till den globala marknaden hindrar interaktion med företag på den globala marknaden.

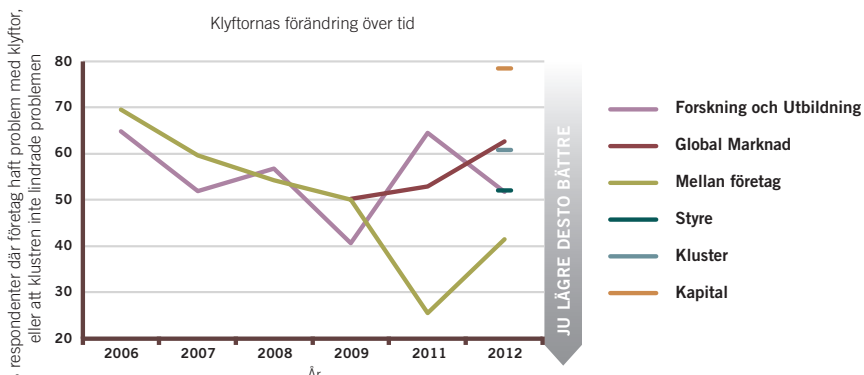
Genom vår enkätmetodik har vi möjlighet att spåra innovationsgap över tid. Den data som går längst tillbaka i tiden gäller gapen mellan företag och forskning samt mellan olika företag. Som nedanstående figur visar (summerad data för elva kluster) har skillnaderna minskat mellan åren 2006-2009. Efter den finansiella krisen kan dock ökade skillnader urskiljas.

Att döma av bara ett års mätning av detta, är gapet mellan företag och kapital den mest omfattande. (Nästan 80 % av alla respondenter upplever detta som ett hinder).

Figuren visar att relationen företag till företag är den som påverkats mest genom klustersatsningen. Historiskt sett har 60 % av de tillfrågade angett kluster som ett utvecklingshinder, denna siffra är idag 40 %.

Klustersatsningen har samtidigt hjälpt till att överbrygga innovationsgapen inom klustren. När det kommer till att stödja samarbeten mellan företag för att uppnå innovationer har arbetet med att utveckla organiserade kluster varit ytterst framgångsrikt. Detta gäller både stora och små företag. Därmed har klustersatsningen minskat glappet mellan företag. Den mest påtagliga klyftan är dock mellan företag och kapital. Vissa indikationer pekar på att denna situation har blivit mer omfattande efter finanskrisen 2009.

KLUSTERSKILLNADER SOM UPPLEVDES AV FÖRETAG (2006-2012), ALLA KLUSTER I NORRA, MELLERSTA OCH SÖDRA SVERIGE

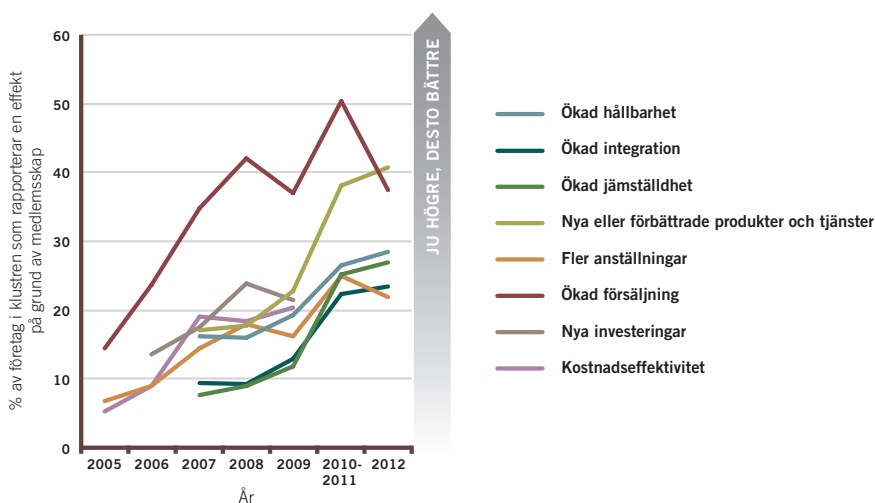
Prestationer hos klusterföretagen

Resultaten visar att klustersatsningen leder till nya och förbättrade produkter och tjänster bland medlemsföretagen. I detta sammanhang uppger 40 % av medlemsföretagen att klustersatsningen har haft en effekt.

En generell trend är att arbete, i och med, klusterorganisationer leder till förbättringar även inom andra områden: fler anställningar, jämställdhet, mångfald och hållbarhet. I tidigare mätningar uppgav endast 10-15 % av medlemsföretagen att detta var möjliga effekter av klustersamarbete. Dagens siffror motsvarar 20-30 %, vilket visar att bilden av klustrens positiva effekter har vuxit.

Hos framgångsrika kluster har i vissa fall antalet anställningar minskat. Samtidigt har dock lönerna ökat, vilket tyder på mer produktiva jobb. På lång sikt är denna utveckling avgörande för varje region. Andra program än klusterprogram, och givetvis en väl fungerande arbetsmarknad, måste ta ansvar för fördelningen av arbetskraft till andra sektorer. Vidare bör man inte nödvändigtvis likställa klusterprogram med fler arbetstillfällen, utan i framgångsrika fall likställa detta med bättre anställningar.

GENERELL PRESTATION AV MEDLEMSFÖRETAG (2005 – 2012), ENKÄTBASERAD

Finansiell utveckling hos klusterföretagen

Resultaten visar att klusterföretag är mer motståndskraftiga mot konjunktursvackor. De kan förvisso ta kortsiktig skada, men återhämtar sig snabbare än motsvarande branschföretag utanför klustret.

I jämförelse med företag som inte är medlemmar i kluster visar det sig att elva av tolv klusterföretag har presterat bättre när det gäller två av tre tillväxtvariabler: mervärden, lönsamhet och löner. En del av förklaringarna bakom detta är att det ofta är redan starka företag som väljer att ansluta sig till klustersamarbetet. Genom jämförelser mellan företag, i och utanför klustren, och deras utveckling innan klustersamarbetet inleddes, kan vi påvisa denna effekt på tillväxt.

De fem kluster som har starkast utveckling har under en femårsperiod ökat sin mervärdetillväxt med 20 % eller mer, jämfört med referensföretagen utanför klustren. Alfa, som presterat bäst och haft starkast utveckling under samma period, hade 10 % högre löneökning än referensföretagen. Echo underpresterade när det gäller mervärden, Foxtrot och Lima när det gäller lönsamhet, Juliett och Lima när det gäller löneökning.

SAMMANFATTNING AV FINANSIELL UTVECKLING AV 12 KLUSTER

2006-2010		VÄRDET PÅ ÖKAD TILLVÄXT				LÖNSAMHET % AV MERVÄRDE				LÖN PÅ ANSTÄLLD			
TOTAL RANKING	KLUSTER	KLUSTER	KONTROLL	SKILL- NAD	RAN- KING	KLUSTER	KONTROLL	SKILL- NAD	RAN- KING	KLUSTER	KONTROLL	SKILL- NAD	RAN- KING
1	Alfa	38 %	21 %	17 %	3	5 %	-13 %	18 %	2	17 %	7 %	10 %	1
2	Bravo	27 %	-1 %	28 %	2	12 %	7 %	5 %	6	16 %	8 %	8 %	2
3	Charlie	8 %	-6 %	14 %	4	12 %	-4 %	16 %	3	3 %	-2 %	5 %	4
4	Delta	67 %	21 %	46 %	1	12 %	7 %	5 %	6	13 %	11 %	2 %	6
5	Echo	-11 %	-8 %	-3 %	12	10 %	-16 %	26 %	1	12 %	9 %	3 %	5
6	Foxtrot	16 %	4 %	12 %	6	-2 %	1 %	-3 %	11	17 %	9 %	8 %	2
7	Golf	40 %	28 %	12 %	6	3 %	-2 %	5 %	6	11 %	10 %	1 %	8
8	Hotel	31 %	18 %	15 %	5	5 %	5 %	0 %	10	13 %	11 %	2 %	6
9	India	18 %	11 %	7 %	9	0 %	-15 %	15 %	4	11 %	11 %	0 %	9
10	Juliett	29 %	20 %	9 %	8	7 %	1 %	6 %	5	8 %	15 %	-7 %	12
11	Kilo	33 %	26 %	7 %	9	9 %	8 %	1 %	9	13 %	13 %	0 %	9
12	Lima	45 %	38 %	7 %	9	-4 %	12 %	-16 %	12	10%	14 %	-4 %	11

Regionernas och klustrens variation

Vid analyser av klustersamarbeten inom de respektive regionerna förekommer olikheter. Klusterföretag i en region (i detta fall benämnt som RÖD) upplever bättre resultat än medlemsföretag i de andra två regionerna.

Här finns utrymme för lärande mellan regionerna. Samma gäller för individuella kluster där vissa kluster har bättre resultat på nästan alla nivåer. Vi ser kunskapsdelning mellan klustren som en stor möjlighet för fortsatt utveckling.

Process-spårning

Genom intervjuer med företagsledare i klusterföretag och klusterledare har vi fått stor insikt i hur klustersamarbeten fungerar i de tre regionerna. En generell benägenhet är att medlemsföretag förväntar sig mer av klustersamarbetet än vad de får ut av det. Detta behöver inte nödvändigtvis vara problematiskt, men det visar att förväntningarna på medlemskap från start har varit höga. Vissa oväntade effekter av klustersamarbetena har samtidigt identifierats. Flera exempel visar att effekten av klustersamarbete inte har gett de resultat som förväntats när det gäller exempelvis gemensamma innovationsprojekt. Däremot har man sett resultat i form av ett ökat stöd i att nå internationella marknader. I andra fall har företag förväntat sig att gemensamma klusteraktiviteter skulle resultera i kontakter med andra företag, men i själva verket har det istället lett till kontakter med forskning och studenter vid universiteten, eller involverat dem i policydialoger som de tidigare inte haft tillträde till.

Att organiseras som kluster har samtidigt hjälpt klustren till att bli mer synliga gentemot regionen, specifikt mot beslutsfattare.

I internationella jämförelser har klustren i norra Mellansverige haft större fokus på innovationer än kluster ute i världen som fokuserar mer på affärsmässiga samarbeten och effektivisering. Bland annat när det gäller utveckling av teknik, produkter, processer och affärsmodeller.

Kluster med större mognad tenderar att ha ett mer formellt medlemskap där finansieringen är mer varierad. Nya kluster förlitar sig i högre grad på statlig finansiering.

Där mognaden är större uppger såväl formella som informella klusterdeltagare att de är mer nöjda med resultaten, än i de kluster där mognaden är låg.

Det finns exempel där små och medelstora företag känner oro på grund av klustersamarbetet. Det kan uppfattas som att klusterorganisationen (till exempel när den säljer tjänster för att söka finansiering) blir mer en konkurrent än katalysator för utveckling. Större multinationella företag har samtidigt uttryckt oro när klusterorganisationerna börjat agera själva på internationella marknader.

De utvärderade klustren

Värmland

THE PACKAGING ARENA
WWW.PACKAGINGARENA.COM

The Packaging Arena är en innovationspartner inom konsumentdriven förpackningsutveckling, som för samman och samarbetar med företag och specialister från alla sektorer av industrin från hela världen. Med sina unika tjänster, tillgång till ledande experter och avancerade utvecklingsmiljöer, skapar The Packaging Arena en förpackningsindustri i världsklass. Visionen är att skapa den mest innovativa miljön för konsumentdriven och hållbar förpackningsutveckling i Europa.

THE PAPER PROVINCE (TPP)
WWW.PAPERPROVINCE.COM

The Paper Province har positionerat sig som ett ”European World Class Cluster”, som rankas högst när det gäller innovationskraft. Klustret koordinerar och utvecklar samarbete mellan aktörer inom pappers- och massaindustrin i Värmland, norra Dalarna och Örebro. Den samlade kompetens som finns här är världsunik.

STÅL & VERKSTAD
WWW.STALVERKSTAD.SE

Stål & verkstad stödjer, i samarbete med andra regionala aktörer,

regionens stål- och verkstadsindustri genom entreprenörskap, affärsutveckling, forskning och utveckling samt utbildning och kompetensutveckling.

COMPARE
WWW.COMPARE.SE

Compare, som står för Competence Area, är verksam inom affärs- och kompetensutveckling inom IT- och telekomsektorn. Medlemsföretagen arbetar tillsammans för att stärka regionens konkurrenskraft på den globala marknaden. Ett exempel på vad som kan uppnås genom samarbete mellan företagen inom Compare, Karlstad universitet och lokala myndigheter är Compare Testlab – ett högteknologiskt centrum för oberoende tester av mjukvara.

Dalarna

TRIPLE STEELIX
WWW.TRIPLESTEELIX.SE

Triple Steelix tillhandahåller resurser för forskning och tillväxt till Bergslagens starka kluster av stål- och verkstadsföretag, från SSAB och Sandvik till de hundratals små och medelstora företag som använder stål i sina egna produkter eller utför specialiserade tjänster åt de stora stålföretagen. Den kombinerade kompetensen och resurserna från alla dessa företag följer mottot ”En för alla, alla för en”.

DESTINATION DALARNA
WWW.DESTINATIONDALARNA.SE

Destination Dalarna utvecklar en innovativ tillväxtmiljö för företag inom turismsektorn, genom att marknadsföra och exportera Dalarna på svenska och internationella marknader. Organisationen driver efterfrågestyrda gemensamma utvecklingsprojekt för Dalarna, hjälper till att utveckla turismen och därmed konkurrenskraften i regionen.

DALABIT
WWW.DALABIT.SE

DalaBIT arbetar för att öka marknadsandelar, utveckla produkter och koncept samt att möta efterfrågan på kompetens inom skogs- och byggnadsindustrin. Genom företagens starka framtidstro och höga kompetensnivå i fråga om tjänster och produkter, utgör DalaBIT ett ledande kluster inom byggsektorn i Dalarna. Klustret bygger på ett unikt samarbete mellan företag, utbildningscenter och andra aktörer i regionen.

ITSDALARNA
WWW.ITSDALARNA.SE

ITSDalarna är ett klustersamarbete mellan företag, offentlig sektor och universitet, med syfte att stärka, bredda och vidareutveckla ITS-industrin (intelligenta transportsystem

och tjänster) i Dalarna. Uppdraget är att marknadsföra medlemsföretagens affärserbjudande på den europeiska och globala marknaden och att skapa en test- och demonstrationsarena, med syfte att stärka regionens konkurrenskraft inom ITS-området.

HIGH VOLTAGE VALLEY
WWW.HIGHVOLTAGEVALLEY.SE

High Voltage Valley är en arena där olika aktörer och kompetenser samarbetar för att utveckla morgondagens teknologi och företag inom elkraftteknik. Syftet är att ytterligare stärka regionens position som världsledande inom detta område. Detta görs genom specialiserade forskningsprojekt, arbete med långsiktiga utvecklingsprojekt och att marknadsföra innovation och entreprenörskap bland små och medelstora företag i Ludvika och Smedjebacken.

Gävleborg

FIBER OPTIC VALLEY
WWW.FIBEROPTICVALLEY.COM

Fiber Optic Valleys kärnverksamhet är att hjälpa globala och lokala företag att växa, genom att utveckla produkter och tjänster inom bredband och sensorteknologi för fiberoptik. Detta uppnås genom stöd i form av forsk-

ning, utbildning, finansiering, nätverk och affärsutveckling och genom att erbjuda en testmiljö för tekniska och beteendevetenskapliga studier.

FUTURE POSITION X (FPX)
WWW.FPX.SE

Future Position X är Europas främsta kluster för forskning, innovation och användande av geografisk IT. Med det gemensamma målet ”decision by position” som drivkraft, bedrivs ett intensivt arbete inom forskning och utveckling av nya produkter och tjänster inom flera användningsområden med koppling till geografisk IT. Till dessa områden hör logistik, hälso- och sjukvård, miljöövervakning, stadsplanering, konsumentprodukter och internetjänster, som går under den gemensamma rubriken ”the smart city of tomorrow”.

FINDIT – FORUM FOR INDUSTRIAL IT SOLUTIONS
WWW.FINDIT.SANDBACKAPARK.SE

FindIt är en kraftfull satsning på att vidareutveckla ett kompetenscenter inom industriell IT, med basen i Gävleborg och Dalarna. FindIT kombinerar styrkorna från den traditionella basindustrin med IT, i syfte att stärka konkurrenskraften hos små och medelstora företag, stötta tillväxten av nya företag, produkter och metoder samt utveckla regionens näringsliv.

I Värmland, Dalarna och Gävleborg bedrivs ett aktivt och målmedvetet arbete för att skapa innovation, regional tillväxt och internationell konkurrenskraft. Arbetet sker genom samverkan mellan akademi, näringsliv och offentlighet. Samverkan kanaliseras med hjälp av klusterorganisationer som tillsammans omfattar mer än 700 företag och 60 000 anställda.

Klusterorganisationerna samlar regionalt länkade företag och de täcker allt från traditionell basindustri till nya branscher som geografiska informationssystem och tjänsteutveckling inom turism och upplevelser.

Sammanfattningsvis visar resultat från utvärderingarna mellan åren 2005-2012 följande resultat:

- Arbete i kluster skapar avgörande resultat när det kommer till att minska innovationsgap inom klustren.
- Företagen upplever att de säljer mer och hittar kunder på nya marknader.
- Klustersamarbetena leder även till andra förbättringar. Bland annat ökad jämställdhet, mångfald, hållbarhet och att företagen har lättare att hitta kompetent arbetskraft.
- Företag i kluster är mer motståndskraftiga mot nedgångar i ekonomin jämfört med det regionala näringslivet generellt.
- Medlemsföretagens förväntningar på klustersamarbeten är högre än vad de i realiteten får ut av dem, vilket tyder på en utvecklingspotential.

DETTA ÄR EN SAMMANFATTNING AV RAPPORTEN
"CLUSTERS IN NORTH MID SWEDEN: SLIM EVALUATION REPORT 2013"
ISBN: 978-91-974783-4-2, AV ÖRJAN SÖLVELL OCH MATS WILLIAMS.

REGION DALARNA

Investing in your future

